

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศ ซึ่งสาเหตุของความยากจนสามารถแบ่งได้เป็นสองแนวทางใหญ่ ๆ คือ สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำ เนื่องจากการขาดโอกาสในการศึกษาและพัฒนา ทักษะต่าง ๆ รวมทั้งการขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ การมีปัญห สุขภาพ และการมีภาระ ในการเลี้ยงดูครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ ประกอบกับการมีทรัพย์สินและที่ดินในการทำกินน้อย ปัจจัยเหล่านี้ ล้วนเป็นสาเหตุภายในบุคคลที่ทำให้บุคคลกลายเป็นคนจนได้ สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุลของภาครัฐ ที่เน้นพัฒนาเมืองมากกว่าพัฒนาชนบทหรือการพัฒนาชนบทที่เน้นแต่ทุนทางกายภาพโดยขาดการส่งเสริมทุนทางสังคม เน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร เน้นการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อการพาณิชย์โดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืน เน้นเป้าหมายการเจริญเติบโต ทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการกระจายรายได้ เน้นการเปิดประเทศมากเกินไปในขณะที่ยังไม่มีมาตรการรองรับผลกระทบ ในด้านต่าง ๆ ที่ดีพอ กระบวนการทางกฎหมายที่เป็นตัวสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม และระบบราชการไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหาความยากจน ทั้งในแง่ขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนและล่าช้า รวมไปถึงความซ้ำซ้อนของหน่วยงานต่าง ๆ ในขั้นตอน การปฏิบัติการ ตลอดจนความไม่สอดคล้องกันของแผนงานและงบประมาณในระดับต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยหลักจากภายนอก ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาความยากจนและซ้ำเติมคนจนมากขึ้น ([http:// region3.prd.go.th/proplem_poor/cause.htm](http://region3.prd.go.th/proplem_poor/cause.htm))

การแก้ไขปัญหาความยากจนของรัฐบาลที่ผ่านมา รัฐบาลมีนโยบายปรับปรุงระบบบริหารจัดการทั้งระบบ เชื่อมโยงการแก้ไขความยากจนทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล ชุมชน และประเทศ ตลอดจนสร้างกลไกที่เชื่อมโยงให้คนยากจนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์ และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ในระดับประเทศ รัฐบาลจะส่งเสริมให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินอย่างทั่วถึงและพอเพียง เพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในระยะยาวได้ โดยบริหารการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดควบคู่กับการปรับปรุงคุณภาพดิน รัฐบาลจะเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรน้ำ จัดหา

และจัดสรรน้ำให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของพื้นที่และความต้องการในระบบการผลิตของเกษตรกรอย่างทั่วถึง และจัดตั้งนิติบุคคลเฉพาะกิจ (Special Purpose Vehicles: SPV) เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และแหล่งทุน เพื่อลดความเสี่ยงให้แก่เกษตรกร จัดตั้งระบบการบริหารจัดการสินค้าเกษตรรายผลิตภัณฑ์เพื่อเน้นการสร้างเสถียรภาพด้านราคาสินค้าเกษตรที่ให้ผลตอบแทนต่อเกษตรกรอย่างเป็นธรรม รวมทั้งจะขยายขอบเขตการประกันสังคมให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบและแรงงานในภาคเกษตรอีกด้วย

ในระดับบุคคลและชุมชน รัฐบาลได้เน้นการขยายโอกาส สร้างรายได้ ลดรายจ่าย เพิ่มช่องทางการเข้าถึงทุน ซึ่งรวมถึงเงินทุน กรรมสิทธิ์ที่ดินและองค์ความรู้โดยเร่งรัดการกระจายกรรมสิทธิ์ที่ดิน ขยายโอกาสการเข้าสู่ทุนผ่านระบบการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน รวมทั้งส่งเสริมระบบสหกรณ์ ทั้งนี้รัฐบาลจะดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงรุก โดยจัดตั้งหน่วยบริการเคลื่อนที่แก้ไขปัญหาความยากจนที่เรียกว่า "คาราวานแก้จน" เพื่อให้คำแนะนำและบริการต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพและเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ

นอกจากนั้น รัฐบาลได้ดำเนินการเสริมสร้างขบวนการชุมชนเข้มแข็ง และให้คนยากจนสามารถเชื่อมโยงประโยชน์จากปัจจัยแวดล้อมระดับมหภาคไปถึงคนจนในชุมชน รัฐบาลได้พัฒนาระบบ โครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตร ในระดับชุมชน เช่น โรงสีชุมชน โรงปุ๋ยเกษตรอินทรีย์ชุมชน ซึ่งจะต้องจัดให้มีทั่วถึงทุกอำเภอ และสหกรณ์เครื่องจักรกล เกษตรขั้นพื้นฐาน การสร้างระบบบริหารจัดการขนส่งสินค้าเกษตร และระบบการตลาดสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้จะพัฒนาระบบการเงินที่สนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากจากกองทุนหมู่บ้านที่มีความพร้อมสู่ธนาคารหมู่บ้านที่ให้โอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างยั่งยืน รัฐบาลเห็นว่าความเข้มแข็งของชุมชนเป็นพลังสำคัญในการต่อสู้ความยากจน ดังนั้น รัฐบาลจะได้จัดสรรงบประมาณตามขนาดประชากร (Small Medium Large : SML) ให้ครบทุกหมู่บ้านและชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาของตนเอง ([http:// region3.prd.go.th/proplem_poor/policy.htm](http://region3.prd.go.th/proplem_poor/policy.htm))

อย่างไรก็ตาม มาตรการที่กล่าวมาส่วนใหญ่จะเห็นได้ว่า รัฐได้ให้ความสำคัญกับทุนที่เป็นตัวเงิน ในขณะที่ในสังคมไทยยังมีทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินอยู่ในชุมชนต่าง ๆ อย่างมากมาย ซึ่งถ้าหากได้มีการนำทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินหรือที่เรียกว่า "ทุนทางสังคม" มาเสริมในการแก้ไขปัญหาความยากจน ก็จะช่วยช่วยให้การดำเนินการดังกล่าวไม่ผลดีมากยิ่งขึ้น

การแก้ไขปัญหาความยากจนโดยทุนทางสังคมนั้น ผู้ศึกษาได้ให้ความสนใจกับการสร้างเครือข่ายของชุมชนตำบลลัมปอย เนื่องจากเครือข่ายดังกล่าวมีความเข้มแข็งสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม มีการเติบโตของกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงเป็นมูลเหตุจูงใจให้ผู้

ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทุนทางสังคมว่า มีส่วนในการพัฒนาเครือข่าย
ทอดผ้าด้ามปลั้มปอยอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาเครือข่ายทอดผ้าด้ามปลั้มปอย
2. เพื่อศึกษากระบวนการทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายทอดผ้าด้ามปลั้มปอย

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง กระบวนการทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายทอดผ้า :
ศึกษาเฉพาะกรณีเครือข่ายทอดผ้าด้ามปลั้มปอย อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ผู้ศึกษามีขอบเขตใน
การศึกษา 2 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 1. ศึกษาการก่อเกิด และการพัฒนาเครือข่ายทอดผ้าด้ามปลั้มปอย
 2. ศึกษาทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายทอดผ้าด้ามปลั้มปอย
2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้ศึกษาได้เลือกศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) เครือข่ายทอดผ้าด้ามปลั้มปอย
อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงการก่อเกิด การพัฒนาและลักษณะการทำงานของเครือข่ายทอดผ้า
ด้ามปลั้มปอย ที่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นตามความต้องการของสมาชิกเครือข่ายโดยมีผู้นำเครือข่ายที่มี
ความเสียสละ ซื่อสัตย์ โปร่งใส เป็นผู้นำทางความคิด ทำหน้าที่ขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาในหมู่
สมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน
2. ทำให้ทราบถึงทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เครือข่ายด้ามปลั้มปอยมีความเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จ ซึ่งปัจจัยดังกล่าว ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงาน
ราชการ และหน่วยงานภาคเอกชน ผู้นำเครือข่ายที่ทำงานด้วยความเสียสละโปร่งใส ระบบเครือ

ญาติที่ช่วยให้เกิดความเชื่ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรัก ห่วงเห่นร่วมกันของสมาชิกที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทอผ้าจากอดีตสู่ปัจจุบัน รวมทั้งระบบความเชื่อค่านิยมอันเนื่องมาจากประเพณี/วัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีวิถีชีวิตผูกพันกับการทอผ้า

3. ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ช่วยให้มีมิติและมุมมองใหม่ ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายอันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมการส่งออก กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมพัฒนาธุรกิจการค้า และกรุงเทพมหานคร

นิยามศัพท์เฉพาะ

เครือข่าย หมายถึง เครือข่ายทอผ้าตำบลลัมปอย อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

การพัฒนาเครือข่าย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากก่อนการรวมตัวเป็นเครือข่าย กระบวนการจัดตั้งเครือข่าย การดำเนินงานของเครือข่าย

ทุนทางสังคม หมายถึง เงื่อนไขและบริบทที่เป็นส่วนเสริมสร้างให้เกิดพลังของชุมชนไม่ว่าจะอยู่ภายนอกชุมชนหรือภายในชุมชน อาทิ หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ผู้นำในชุมชน ทรัพยากรในชุมชน วัฒนธรรมของชุมชน ความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน ความเชื่ออาทร และความศรัทธาเชื่อมั่นร่วมกัน